

STOPÄŤDESIAT ROKOV OD NARODENIA PREŠOVSKÉHO LEKÁRA GYULU HOLÉNIU¹

Peter KOVAL

Mesto Prešov malo na prelome 19. a 20. storočia charakter multietnického a multikonfesionálneho centra východného Slovenska. Oficiálne súpisy či sčítania obyvateľstva pred prvou svetovou vojnou a aj po vzniku Československa ukázali, že popri Slovákoch (po r. 1918 Čechoslovákoch) tu žili početné národnostné menšiny Maďarov, Rusínov, Nemcov či Židov. Z konfesionálneho hľadiska tu okrem majoritnej rímskokatolíckej cirkvi nájdeme aj evanjelickú cirkev a. v., gréckokatolícku či izraelskú. Národnostná a konfesionálna premiešanosť sa v meste prejavovali aj v jednotlivých spoločenských štruktúrach. Kým pred rokom 1918 sa hlavne „vyššie“ vrstvy hlásili, z pochopiteľných dôvodov, k maďarskej národnosti, tak v medzivojnovom období sa to začalo pomaly meniť. Národnostné zloženie prešovských lekárov však ukazuje, že ešte aj v 20. rokoch 20. storočia prevládali v tejto profesii maďarskí a židovskí lekári. Ich národnostná príslušnosť im však nebránila vo vykonávaní profesie. Mnohí z nich sa aj aktívne zúčastňovali spoločensko-kultúrnych akcií, niektorí aj do politického života, v meste. Všetci boli súčasťou prešovskej mestskej spoločnosti. Jednou z osobností medzivojnového spoločenského, kultúrneho života v Prešove, ale hlavne reprezentantom lekárskeho stavu prvej polovice 20. storočia bol MUDr. Holénia.

MUDr. Gyula (Július) Holénia sa narodil 14. decembra 1870 v Prešove. Štúdium lekárstva skončil v roku 1895 v Budapešti a po krátkej pracovnej skúsenosti vo Veľkom Varadíne (dnes Oradea) sa vrátil do rodného mesta a zostal tu až do svojej smrti 24. júna 1937. MUDr. Holénia sa oženil s Teklou Bartunkovou, s ktorou mal dvoch synov Júliusa (1902) a Zdenka (1905).

V Prešove vykonával prax lekára od roku 1899, keď nastúpil do mestskej verejnej nemocnice. Po smrti MUDr. Laknera bol zvolený za riaditeľa prešovskej nemocnice. Pričinil sa o jej čiastočnú reorganizáciu, ako ošetrovateľský personál zazmluvnil rehoľné sestry Salvatoriánky zo Šoprone. V čase prvej svetovej vojny zorganizoval v Prešove kurzy pre ošetrovatelky Červeného kríža a postaral sa o rozšírenie lôžkovej kapacity miestnej nemocnice zabratím školských budov. V boji proti rozšírenej chorobe výraznou mierou pomohla infekčná nemocnica a očkovanie obyvateľov mesta realizované dr. Holéniom. V priebehu troch týždňov bolo zdarma vakcinovaných 18 000 ľudí.

Aj vďaka jeho profesionálnym aktivitám v čase vojny bol vymenovaný za hlavného lekára Šarišskej župy a ocenený Rytierskym krížom Františka Jozefa. Veľmi ťažko niesol obsadenie Prešova československou armádou na konci roka 1918 a zvolenie dr. Pavla Fábryho za šarišského župana. Dr. Holénia sa hlásil k maďarskej národnosti a aj preto nenašiel s novým županom spoločnú reč. Musel sa vzdať funkcie

1 Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-19-0058 *Multietnicita a multikonfesionálna a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*.

riaditeľa nemocnice, kde sa nakrátko vrátil počas existencie Slovenskej republiky rád a maďarskú Červenú armádu vítal v meste vyvesením maďarskej vlajky na radnicu. Po zániku existencie rádovej republiky a obnovení pomerov prvej Československej republiky Holénia opätovne opustil nemocnicu a otvoril si súkromnú prax. Na nedostatok pacientov sa však nemohol sťažovať.

Jeho profesionálny život v Prešove nebol spojený výlučne s lekárskou praxou. Na Kráľovskom gymnáziu (Šafárikovom), evanjelickom kolégiu v Prešove i prešovskom učiteľskom ústave prednášal zdravotvedu. V roku 1904 bol správnym výborom kolégia zvolený za lekára kolégia, kde zotrval až do skončenia školského roka 1934/35. Ako bývalý žiak mal ku kolégiu blízky citový vzťah. Jeho lekárske účinkovanie si na škole veľmi vážili a oceňovali hlavne fakt, že sa poctivo staral o študentov zo slabších sociálnych pomerov. V rokoch 1929 – 1936 vykonával rovnako aj funkciu lekára kolegiálneho internátu.

Dr. Holénia sa nedokázal stotožniť s nastolením nových pomerov v meste a v štáte. Ostal zatrpknutý. V roku 1930 pri príležitosti jeho 60. narodenín si neželal oslavy na svoju počesť, ktoré mu chceli zorganizovať členovia prešovskej pobočky Spolku československých lekárov, no aj napriek tomu neupadal do pasivity. Ostal aktívny vo viacerých smeroch. Okrem praktickej práce súkromného lekára vykonával viaceré ďalších funkcií. Zapájal sa do aktivít stavovských organizácií a spolkov lekárov. Stále bol činný v Spolku československých lekárov, Ústrednej jednote československých lekárov, organizácii lekárov v šarišskom regióne (okrese) a ešte vo februári 1937 vždy zastával funkciu predsedu tohto spolku. Viacerými aktivitami sa zapájal do spoločenského života v meste, napr. bol členom telovýchovných spolkov. Angažoval sa aj v mestskom zastupiteľstve ako člen sociálno-zdravotnej komisie. Veľmi blízko mal ku kláštoru a kostolu sv. Františka, kde sa po jeho smrti konala smútočná omša a posledná rozlúčka 26. júna 1937. Na jeho poslednej ceste ho odprevádzal veľký dav obyvateľov mesta i okolia.

MUDr. Gyula Holénia patrila medzi popredných prešovských lekárov, uznávaných odborníkov v chirurgii. Považovali ho za otvoreného, zásadového človeka patriaceho, hlavne pred prvou svetovou vojnou, ale aj po vzniku ČSR, k vyšším vrstvám spoločnosti. O tom, že jeho spoločenské postavenie v meste pred prvou svetovou vojnou a po nej sa trochu líšilo, rozhodol fakt, že dr. Holénia bol maďarskej národnosti a hrdo sa k tomu hlásil. Aj keď mesto Prešov bolo na konci 19. a na začiatku 20. storočia nasiaknuté maďarským duchom a aj po októbri 1918 nájdeme medzi obyvateľmi mesta viacerých v tom čase významných predstaviteľov, ktorí sa rozhodli v meste napriek zmene politického systému zostať a aktívne sa zúčastňovať spoločensko-politického diania, predsa len bolo v medzivojnovom období vnímané ako slovenské mesto. Hlavne predstaviteľom novej štátnej správy, prichádzajúcim z iných slovenských regiónov, tento „maďarský duch“ vyslovene prekážal a prejavovali svoju nedôveru k predstaviteľom maďarskej menšiny v meste. Holénia vydržal vo svojom rodnom meste aj napriek tejto „nepriaznivej“ situácii. Musel sa vzdať niektorých funkcií, ale vykonával aj naďalej svoju lekársku prax, bol akceptovaným odborníkom pozývaným na konzultácie ohľadom zdravotnej situácie v meste.

Použitá literatúra:

- KOVAL, Peter. *Dejiny zdravotníctva v Prešove v medzivojnovom období*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2020. 122 s.
- Kronika kolégia. Dr. Július Holénia, 1870 – 1937. In *Výročná správa kolegia východného dištriktu evanj. a. v. cirkvi na Slovensku v Prešove na školský rok 1937-38*. Prešov : Pallas, 1938, s. 5 – 6.
- PETRANSKÁ, Darina. Lekár Július Holénia v osobných spomienkach. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Osobnosti v knižnej kultúre a historických prameňoch: ad honorem Jozef Repčák*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2017, s. 133 – 148.
- Pragai Magyar Hirlap* 1930, 1935, 1937.